

HAYDEN WHITE A PROBLÉM HISTORICKÝCH INTERPRETÁCIÍ

JURAJ ŠUCH, Topoľčany

ŠUCH, J.: Hayden White and the Problem of Historical Interpretations
FILOZOFIA 51, 1996, No. 12, p. 814

The paper deals with those concepts of Hayden White, which concern the problem of historical interpretations and which are often taken as postmodern. In White's historical interpretations three modes are involved: the mode of structuration (emplotment – romantic, comedial, tragic and ironic ones), the mode of explanation (formal idiographic, organistic, mechanistic and contextual ones), and the ideological mode (anarchistic, conservative, radical and liberal ones). As the investigations of historical descriptions show, they can be seen rather as symbolic structures, from which – not unlike from literary works – various, even opposing meanings can be generated.

Medzi súčasné problémy, ktoré zamestnávajú nielen historikov, ale aj filozofov, patria otázky zobrazovania historických udalostí a ich interpretácie. Jeden zo zaujímavých pohľadov na tieto problémy poskytuje prístup Haydena Whita, ktorého pozícia sa označuje ako „nový štylistický relativizmus“. Hayden White sám seba označuje skôr ako skutočného pluralistu, pričom ho často zaraďujú medzi vedúce postavy postmodernistickej filozofie dejín. Už v r. 1966 si uvedomuje iluzórnosť snaženia historikov o jedinú vedeckú správnu interpretáciu, čo sám vyjadruje slovami v článku *Bremeno histórie*: neexistuje len jeden správny pohľad na študovaný objekt, „ale veľa správnych pohľadov, pričom každý si vyžaduje svoj vlastný štýl zobrazenia“ ([4], 47). Metafory používané v tom čase historikmi prirovnáva k hypotézam používaným vedcami. Keď sa historikovi vybraná metafora „začne ukazovať ako neschopná prispôbiť sa určitému druhu dát, opúšťa ju a hľadá inú, bohatšiu a obsažnejšiu metaforu, než je tá, s ktorou začal, a to tak isto ako vedec, ktorý opúšťa hypotézu, keď sa jej použitie vyčerpalo“ ([4], 47). V nasledujúcich rokoch Hayden White podrobnejšie rozpracoval a publikoval svoje názory v knihe *Metahistória* (1973) a v dvoch publikáciách obsahujúcich jeho esejistické články *Trópy diskurzu* (1978) a *Význam formy* (1987). Napriek tomu, že Hayden White je predovšetkým americký historik, zameranie a obsahy jeho esejí dokazujú, že pozorne sleduje myšlienkový vývoj francúzskeho štrukturalizmu a postštrukturalizmu v 70-tych a 80-tych rokoch. Stredobodom jeho záujmu v týchto rokoch zostáva problém zobrazovania a štýlu historických interpretácií. Podobnosť problémov spätých s interpretáciami v histórii a vo filozofii ho viedla k úvahám o problémoch narácie, diskurzu a zároveň aj k analýzám myšlienok v prácach M. Foucaulta, P. Ricoeura a ďalších.

Hayden White si uvedomuje skutočnosť, že história svojím charakterom nemôže byť vedou v takom zmysle slova ako napríklad matematika alebo fyzika, ako aj neopodstatnenosť akéhokoľvek kritéria oddelenia pravej histórie od metahistórie a konštatuje, že „kaž-

dá pravá história vopred predpokladá metahistóriu, ktorá nie je nič iné ako sieť historikových záväzkov v priebehu jeho interpretácie na estetickú, poznávacú a etickú úroveň“ ([4], 71). Tieto úrovne White vyjadruje určitými typmi modu/spôsobu štrukturácie, explanaácie a ideológie. Ako historik zaoberajúci sa stredovekom si uvedomil, že historici majú vždy k dispozícii nekompletné súbory prameňov, ktoré môžu byť len prvkami ich príbehov. Autor historického príbehu alebo opisu vymedzuje určitým udalosťami (viac alebo menej podložených prameňmi) v texte dôležitejšie miesto ako iným, napríklad opakovaním zvolených motívov, variáciami tónov a rôznych pohľadov alebo uvádzaním rôznych opisných stratégií. „Tieto techniky, síce používané, ale väčšinou historikmi nespomínané, by sme normálne predpokladali v štrukturácii (emplotment) románu alebo drámy.“ ([4], 84).¹ I keď žiadna z historických udalostí nie je v skutočnosti komická alebo tragická, možno ju takto predstavovať z „určitého pohľadu alebo vo vnútri kontextu štruktúry sledu udalostí, v ktorom má určitý prvok privilegované postavenie“ ([4], 84). Pravdepodobne môžeme tiež súhlasiť s názorom Haydena Whita, že to, ako má byť „podávaná historická udalosť konfigurovaná, záleží od historikovej schopnosti zosúladiť špecificky zosnovanú štruktúru so súborom historických udalostí, ktoré historik chce obdať špecifickým významom. To je v podstate literárna, takpovediac, fikciu tvoriaca operácia.“ ([4], 85). Hayden White predovšetkým na základe analýz Northropa Fryea, ktorý poukazuje na príbuznosť určitých prvkov pri tvorbe literárneho a historického diela, sa domnieva, že historik najprv uskutočňuje poetický akt, v ktorom si vopred predstaví skúmanú historickú oblasť podľa literárneho trópu: metafory, metonymie, synekdochy alebo irónie. Túto myšlienku poetického predpredstavovania už „rozvinul Vico, súčasní lingvisti a literárni teoretici“ ([2], 148). Určitú „pojmovú-konfiguračnú stratégiu“ spájajú historici podľa Haydena Whita s použitím troch modov v ich interpretáciách a dielach. Jedným z nich je štruktúria historických udalostí, ktorá má štyri typy (romantický, komediálny, tragický a satirický). Ďalším modom je spôsob explanaácie, ktorý má podobne štyri typy (idiografický/formistický, organicistický, mechanistický a kontextuálny). Každá interpretácia je ideologicky ovplyvňovaná, pričom podľa Whita v nich možno rozlišovať opäť štyri základné ideologické typy (anarchistický, konzervatívny, radikálny a liberálny). Rovnako ako v minulosti aj dnes sa historik po preštudovaní dostupných prameňov a získaní určitej predstavy o skúmanej minulosti zvyčajne snaží túto predstavu transformovať do písomnej podoby. Ak historik zdôrazňuje v texte napríklad víťazstvo utlačovaného nad utlačovateľom, dobra nad zlom, potom sú historické udalosti štruktúrované romantickým modom. Satirický opis bude mať práve opačný charakter ako romantický. Štruktúria historických udalostí ako komédie zvyčajne predstavuje dočasný triumf človeka nad jeho vlastnou historickou situáciou s vedomím, že okolnosti sa nevyvíjajú želaným smerom, kým v tragédii dochádza k rezignácii človeka v jeho bezútešnej situácii. Porozumenie príbehu vyrozprávaného ako románu, tragédie alebo satira nie je nič iné ako „spoznanie formy príbehu“ ([5], 43). Každý historik sa snaží zobrazit' udalosti vo forme zrozumiteľnej pre čitateľa, ktorá preto musí obsahovať estetické prvky

¹ White vo svojich prácach používa nie celkom bežný termín „emplotment“, ktorý by sa podľa mňa dal preložiť ako „štruktúria“.

podobné prvkom v literárnom príbehu. Možno práve vďaka spoznaniu iluzórnej snahy o vylúčenie estetických a ideologických prvkov z historických opisov a príbehov prekračuje White pozitivistické „modernistické“ chápanie histórie, ktorého charakteristickou črtou je predovšetkým snaha o odideologizovanie histórie. Členenie jednotlivých ideologických pozícií White prevzal z eseje Karla Mannheima *Konzervatívne myslenie* a z jeho knihy *Ideológia a utópia*. Každá z týchto ideologických pozícií má svoj špecifický postoj k „sociálnej zmene, k tempu tejto zmeny, k rôznym dobovým orientáciám a k pozemskému umiestneniu utopického ideálu“ ([2], 164). Kým konzervatívny postoj bude podozrievavý k akejkol'vek sociálnej zmene, liberálny a najmä radikálny a anarchistický budú na rozdiel od neho menej podozrievavé. Ak v prípade tempa sociálnej zmeny konzervatívci budú mať predstavu prirodzeného „organického“ rytmu, liberáli budú mať na mysli evolučnú zmenu, kým radikáli a anarchisti budú hovoriť o prevratnej zmene. Konzervatívny postoj bude v otázke dobovej orientácie vidieť súčasný stav ako ten najlepší výsledok evolúcie. Liberáli si budú predstavovať „reformný status quo“ ([2], 165). Anarchisti a radikáli sa zamerajú na budúcnosť, ktorá by mala byť podstatne iná ako ich súčasnosť. Pokiaľ ide o postoj k pozemskému umiestneniu utopického ideálu, konzervatívny postoj je najviac sociálne „kongruentný“, kým anarchistický je najviac sociálne „transcendentný“, pričom liberáli a radikáli sa nachádzajú medzi týmito dvoma pólmi. Keith Jenkins tvrdí, že H. White nevidí možnosť nejakých extraideologických základov, podľa „ktorých by sa rozhodovalo medzi týmito rôznymi chápaniami historického procesu a ich konštrukciami“ ([2], 165). Na ideologických pozíciách je predovšetkým zaujímavé to, ako „vstupujú“ do historických explanácií.

Mnohým čitateľom prác Haydena Whita sa budú možno zdať najdiskutabilnejšie jeho explanačné typy. Pri idiografickom alebo formistickom explanačnom type sa historik bude snažiť podrobne opísať a zdôrazniť jednotlivé udalosti, pričom sa bude vyhýbať zovšeobecneniam. Tento historik „pokladá svoju prácu za skončenú vtedy, keď fenomén, ktorý skúmal, bol adekvátne zobrazený v precíznej deskriptívnej próze“ ([4], 64). Historikmi pracujúcimi touto metódou boli napríklad J. Michelet alebo Nieburh, ale s týmto modom explanácie sa stretávame aj v biológii pred C. Linném. Ak historik vysvetľuje a predstavuje skúmané udalosti v určitom kontexte (dobe, ére), potom sú udalosti integrované do kontextu a majú „spoločnú atmosféru“. Takýto typ explanácie je úplný a dokončený vtedy, keď bola určitá atmosféra „evokovaná vo vydarenom prozaickom zobrazení“ ([4], 65). Medzi kontextuálne vysvetľujúcich historikov zaraďuje Hayden White napríklad J. Burckhardta.

Viac integratívny ako kontextuálny je organistický spôsob explanácie. Pre historika vysvetľujúceho historické udalosti touto metódou sú formistické alebo kontextuálne explanácie nepostačujúce. Takýto historik sa bude snažiť spájať rôzne „kontexty“ ako organické súčasti do jedného celku. Bude sa usilovať určiť princípy, pri uplatnení ktorých „možno rôzne obdobia histórie integrovať do makrokozmickeho vývojového procesu“ ([4], 65). Ako príklad takto vysvetľujúceho historika uvádza H. White G. W. F. Hegela, ktorý si uvedomil, že „dokonalé“ zoradovanie a zladovanie historických faktov do jedného organického celku je možné len po historikovu súčasnosť, preto mu zakazuje „zamýšľať sa nad budúcnosťou“ ([4], 65).

Na rozdiel od organistického spôsobu explanácie mechanistický spôsob sa nebude vyhýbať určitým predpovediam budúcnosti, ktoré môžu byť logickým dôsledkom uplatňovania zákonov na zobrazovanú minulosť; príkladom môže byť Marxove chápanie historického vývoja. „Mechanisticky vysvetľujúci historik nehľadá na historickú oblasť z hľadiska časti a celku, ale skôr z hľadiska príčinného vzťahu medzi jednotlivými časťami.“ ([4], 66). Tento historik rozlišuje medzi časťami, a to tak, že určuje tie, ktoré sú príčinami, a iné, ktoré „sú účinkami týchto príčin, pričom si všima nevyhnutné a postačujúce podmienky pre ich špecifickú konfiguráciu v špecifických časoch a miestach vo vnútri celého procesu“ ([4], 66).

Podľa H. Whita možno rozlišovať medzi určitými spôsobmi explanácie a spôsobmi dramatického spájania faktov. Ako príklad uvádza Rankeho organistický spôsob explanácie s komickým spôsobom dramatizácie a Micheletov formistický spôsob explanácie s romantickým spôsobom spájania historických faktov. Možno predpokladať, že historici interpretujú dostupné materiály dvoma spôsobmi. Prvý je výberom vzoru dramatizácie, ktorý dáva ich príbehom typickú formu. Druhý je výberom vzoru explanácie, ktorý dáva ich argumentom špecifický tvar a jasnosť. Je celkom možné, že obidve voľby sú produktom tretieho spôsobu, ktorým je „morálne alebo ideologické rozhodnutie“ ([4], 67). Ak sme sa rozhodli analyzovať Marxovu prácu *Osemnásť brumaire Ludovíta Bonaparta*, je ťažké „určiť“ prioritu jedného z týchto troch prvkov: dramatickej štruktúry frašky, mechanistickej stratégie explanácie alebo radikálnej ideológie; ktorý z nich ovplyvňuje morálne a politické závery jeho práce adresované jeho čitateľom“ ([4], 68).

H. White si uvedomuje, že diskusie medzi historikmi sa nevedú len o problémoch týkajúcich sa faktov, ale zároveň aj o problémoch súvisiacich s významami vzťahujúcimi sa na fakty. Významy sa podľa neho „spájajú v kontexte možných modalít samotného prirodzeného jazyka, a najmä v kontexte dominantných stratégií, pri ktorých sú neznáme alebo nové fenomény určované rôznymi druhmi metaforických určení“ ([4], 72).

Predovšetkým na základe prác Kennetha Burka sa môže H. White zamerať na štyri základné trópy, ktoré sú „vpletené do vzťahov a ktoré vnímame ako prvky vo vnútri fenoménov alebo medzi nimi, ktoré sú však v skutočnosti vzťahmi medzi vedomím a svetom skúseností vyžadujúcich zaobstarávanie vlastného významu“ ([4], 72). Zabezpečenie významu metaforou môže byť dané vzťahom ekvivalencie alebo identity dvoch javov, pričom podobnosť medzi nimi je implicitná. White sa preto domnieva, že metafora je lingvistikou základnou pre formistický spôsob explanácie. Zároveň rozlišuje aj druhotné formy, ktorými sú metonymia a synekdocha, pri ktorých sú ďalšie „špecifické rozdiely a podobnosti fenoménov určené v prvom rade v metaforických súvislostiach“ ([4], 72). White ďalej pokračuje myšlienkou, že v metonymii „redukcia celku na časti vopred predpokladá možnosť rozlišovania medzi celkom a časťami, ktoré celok tvoria, ale tak, že časť sa chápe ako prioritná voči udeľovaniu významu hocíjakému zdanlivému celku zjavujúcemu sa vo vedomí“ ([4], 72, 73). Predovšetkým v mechanistickom explanačnom modeli metonymia vo svojej reduktívnej funkcii umožňuje chápanie historickej oblasti ako komplexu vzťahov medzi jednotlivými časťami, pričom tieto časti spájajú zákony určené historikom – ako napríklad u K. Marxa. Príkladom použitia metonymie je akt odporu proti kolonializmu, ktorý možno chápať ako čin udeľujúci význam národnooslobodzovaciemu

hnutiu proti kolonializmu v krajinách tretieho sveta. Na rozdiel od metonymie je v synekdoche „podobný rozdiel medzi časťami a celkom utvorený iba s cieľom určiť celok ako totalitu identickú s časťami, ktoré ju zdanlivo tvoria“ ([4], 73). Práve pre túto vlastnosť je synekdocha, kde časť sa vždy chápe ako neoddeliteľná súčasť celku, základom pre „všetky organistické explanačné typy“ ([2], 170).

Irónia sa javí ako najproblémovejší tróp, ktorý obsahuje „postoj implicitne kritický ku všetkým formám metaforickej identifikácie, redukcie alebo integrácie fenoménov“ ([4], 73). Irónia je teda lingvistická stratégia podporujúca skepticizmus ako explanačnú taktiku a satiru ako dramatický spôsob spájania udalostí. Whitovu „literárnu“ orientáciu teda zrejme určuje predovšetkým fakt, že historici na rozdiel od matematikov alebo fyzikov nepoužívajú všeobecne akceptovateľnú terminológiu. Bežná „školená“ reč je hlavným historikovým nástrojom uchovávaní, výmeny informácií a komunikácie. To znamená, že jedinými historikovými nástrojmi na „udeľovanie významov faktom, na prevedenie neznámeho na známe a na spriehľadnenie záhadnej minulosti sú techniky symbolického jazyka“ ([4], 94). A preto všetky historické naratívne obrazy a príbehy „vopred predpokladajú symbolickú charakterizáciu udalostí, ktoré chcú zobrazit' a vysvetliť“ ([4], 94). Zrejme sa opodstatnene môžeme domnievať, že predovšetkým historici si túto skutočnosť neuvedomujú. Jazykové výrazy a samotný jazyk skúmajú predovšetkým zo zorného uhla potrieb ich vlastných teórií a výskumov. Úvahy o metódach, ktorými historik prenáša svoje predstavy do písomnej formy, boli doteraz zväčša záležitosťou filozofov.

Whitove chápanie historických opisov a príbehov ako symbolických výrazov umožňuje vyhnúť sa určitým problémom, ktoré môžu vzniknúť napríklad v prístupe Miloša Dokulila (ide o problém historikového významového určenia atribútu „schopný“ (kráľ)). Dokulil sa domnieva, že „významové určenie tohto atribútu možno realizovať vymenovaním charakteristických znakov, ... vymenovaním indivíduí (vymenúvanie nie je ani smerom do minulosti dokonale uskutočniteľné, pre jedinca je nerealizovateľné...), reprezentatívnym príkladom (ilustrácia osobou, ktorá má mať hypoteticky predpokladanú vlastnosť, je len skratkou popisu a hodnotenia jej konania za daných okolností...)“ ([1], 93). Tieto spôsoby určovania významu však nevylučujú určitú vágnosť, ktorá vzniká napriek úsiliu historika presnejšie určiť daný výraz. Problém tejto vágnosti nie je podľa M. Dokulila vážny, pretože historik sa napríklad pri vyjadrení svojho chápania pokrokovosti alebo štátnickej múdrosti „môže do veľkej miery odvolať na inštitúciu ... ako u seba, tak aj u svojich čitateľov“ ([1], 93). Je celkom pravdepodobné, že dvaja čitatelia, vychovávaní a žijúci v odlišnom prostredí zasiahnutom v minulosti činnosťou Olivera Cromwella, budú výraz „múdrosť štátnika Olivera Cromwella“ chápať rôzne. Potom má zrejme každý z nich inú „nevyspytateľnú“ intuíciu – alebo príčinou odlišného chápania môže byť predovšetkým ich rôzne historické vedomie. Študent z Írskej republiky (kde väčšina obyvateľstva vnímala činnosť Olivera Cromwella veľmi negatívne) bude tento výraz chápať za určitých okolností ironicky, kým študent pochádzajúci z Anglicka bude tento výraz chápať v pozitívnom zmysle. To by znamenalo, že títo študenti generovali z tohto výrazu určeného autorovým postojom rôzne významy. Iste by bolo zaujímavé napr. porovnať pojmovú stratégiu, „dramatickosť“ a ideologické postoje v prácach, ktoré by sme o živote Olivera Cromwella dali napísať týmto dvom študentom a v ktorých by mali použiť výraz „štátnická múdrosť Olivera

Cromwella“. Tento príklad ilustruje Whitovu myšlienku, že: „symbolický význam je implicitný už v jednoduchom opise ešte pred jeho analýzou, ako aj v príbehu rozprávajúcom o nich“ ([4], 110).

Ak by sme porovnali spôsob, akým sa historik a spisovateľ snažia prerozprávať známe na známe, zistíme, že ich spôsoby sú rovnaké nezávisle od toho, či stvárajú reálny alebo imaginárny svet. Tak ako romány, aj historické príbehy majú svoj začiatok a koniec udalostí, ktoré sú „poetickými konštrukciami závislými od formy symbolického jazyka, ktorý im dodáva vzhľad súdržnosti“ ([4], 98). Na rozdiel od kroniky v historickom príbehu vzniká potreba jeho zakončenia. Záver alebo ukončenie v historickom príbehu je požiadavkou „morálneho významu, požiadavkou, na základe ktorej sa série reálnych udalostí hodnotia podľa ich dôležitosti ako prvky morálnej drámy“ ([5], 21). To znamená, že príbehy historikov nie sú jednoducho len opismi a záznamami toho, „čo sa stalo“, ale sú znovoopísaním udalostí podľa formy zvolenej historikom – podobne ako napríklad v románe. Zároveň treba mať na pamäti, že pramenné materiály o minulosti sú vždy fragmentárne, pričom historik pri tvorbe historického príbehu spája fakty a určuje im miesto podľa vlastnej predstavy, ktorá nie je imanentná minulosti, ale len vymyslená historikom. Preto obsahy historických príbehov „sú rovnako vymyslené ako nájdené a ich formy majú viac spoločného s ich náprotivkami v literatúre ako s náprotivkami v prírodných vedách“ ([4], 82). Pri úvahách nad tým, ako používajú symbolické výrazy historici a filozofi dejín, White dospieva k nelichotivému záveru (pre historikov), že filozof symbolické elementy vynáša zo svojho vnútra na povrch, formalizuje ich a narába s nimi ako s „teóriou“ a snaží sa kontrolovať „svoj diskurz použitím odbornej terminológie, vďaka ktorej sú jeho zamýšľané významy jasné a otvorené kritike“ ([4], 115). Historik si menej uvedomuje fakt, že jazyk určuje nielen spôsob, ale aj predmet a význam jeho diskurzu, preto je menej sebakritický a svojím spôsobom aj „menej ‘objektívny’ ako filozof zaoberajúci sa dejinami“ ([4], 115). Samotný figuratívny jazyk, ktorému sa nemôže vyhnúť, implikuje určité etické a ideologické dôsledky. Podobne ako filozofia dejín, ktorá je politicky orientovaná, aj „použitie samotného jazyka zahrnuje špecifický postoj voči svetu – etický, ideologický alebo všeobecnejšie politický: nielen všetky interpretácie, ale aj celý jazyk je politicky infikovaný“ ([4], 129). Chápanie historických textov ako symbolických štruktúr často vedie k prehliadaniu skutočnosti, že „historický príbeh nepredstavuje veci, o ktorých hovorí; vyvoláva v myslení predstavy vecí, ktoré vyjadruje tak, ako to robia metafory. Keď je daný súbor udalostí štruktúrovaný ako *tragédia*, znamená to, že historik opísal udalosti tak, aby nám pripomínali formu fikcie, ktorá asocjuje poňatie *tragickeho*“ ([4], 91). Určitý text napísaný v tragickej forme zrejme za určitých okolností, v inej historickej dobe či o hrozivejších udalostiach už nemusí byť pochopený tak tragicky ako v čase svojho vzniku.

Analytický pohľad H. Whita na problém zobrazovania historických udalostí vedie logicky k odporúčaniu na adresu čitateľa, že historické príbehy a „dejiny sa nemajú nikdy čítať ako nedvojzmyselné stopy udalostí, ktoré opisujú, ale skôr ako symbolické štruktúry, rozšírené metafory, ktoré prirovnávajú udalosti, o ktorých hovoria, k určitej forme, s ktorou sme už v našej literárnej kultúre dôverne oboznámení“ ([4], 91). Ak si uvedomíme skutočnosti, na ktoré White pri svojich úvahách upozorňuje, neprekvapí nás fakt, že ak

„najposvätnjšou hranicou bola hranica medzi históriou a beletriou, nič nepobúrilo historikov viac než Whitove zotieranie tejto deliacej čiary“ ([3], 600). Whitov „literárne ladený“ pohľad na historické opisy sa môže mnohým historikom zdať zveličovaním určitých subjektívnych a zanedbateľných problémov. Whitovo chápanie jazyka používaného historikmi len ako symbol môžu zároveň považovať za nebezpečné pre status histórie ako vedy. Zdá sa preto pochopiteľné, že Whitova koncepcia, syntetizujúca myšlienky historikov, filozofov a literárnych vedcov, nachádza pozitívnejšie ohlasy medzi filozofmi a literárnymi vedcami ako medzi historikmi. Prínos a originalita Whitových prác je predovšetkým v jeho interdisciplinárnom prístupe k otázke historických interpretácií. Ako k väčšine koncepcií a teórií interpretácie a jazyka, aj k Whitovej koncepcii možno mať množstvo kritických pripomienok a výhrad. Základ kritickej argumentácie voči Whitovmu pohľadu na historické interpretácie súvisí a bude súvisieť s vývojovým posunom v teórii literatúry a hermeneutiky. Každá opodstatnená kritika bude zrejme odkrývať nové problémy, ktoré si budú vyžadovať nové zaujímavé prístupy. Whitove práce dokumentujú nesporný fakt, že ani história nemôže byť „uchránená“ pred vplyvom myšlienkového vývoja vo filozofii a literatúre.

LITERATÚRA

- [1] DOKULIL, M.: *Filosofii dějin k dějinám filosofie*. Brno, PdFMU 1992.
- [2] JENKINS, K.: *On „What is history“*. Londýn, Routledge 1995.
- [3] NOVICK, P.: *That noble dream*. New York, Cambridge University Press 1994.
- [4] WHITE, H.: *Tropics of Discourse*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press 1985.
- [5] WHITE, H.: *The Content of the Form*. Baltimore, The Johns Hopkins University Press 1990.

Juraj Šuch
 J. Alexyho 2688/2
 955 01 Topoľčany
 SR